ԱՐՄԵՆԻԱ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամէն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգիլուած չէ, ամբողջ 18րդ շրջանի (902 նոյ. —903 օգոստ.) բաժանորդագրութիւնն է 20 Ֆր. կանխիկ։ Կարելի է նաև բաժանորդագրուիլ քանի ամսի համար որ ուզուի, ամէն մէկ ամսականը 2 Ֆր. հաշուելով և 1903 օգոստոս ամսէն անդին չանցնելու պայմանով։

Նամակ և ծրարպէտք է ղրկել հեռաւեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN, Rédacteur du journal *Arménia*. MARSEILLE (France).

ԺԸ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 35

1904 ՄԱՐՏ 26 Շբ.

(Հ. Տ. Մարտ 13)

(փոխարէն 1903 ՅՈՒԼԻՍ 1ի)

ԳԱՅՍՊԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ ամսամբ միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները։ Պարտաւոր չէ վերադարձուցանել չհրատարակուած ձեռագիրները։

Մանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։ Մանուցման 1 միլիմէթրը 1 սանտիմ արժէ. 1 գլխագիրը 2 սանտիմ։

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction : Rue Beaumont, 9.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մ'ԱՐԴ ՄԸ ԿՈՒԶՈՒԻ. — Հայեր ի Ռուսիա. — Հայեր յԵգիպտոս. — Հայեր յԱւստրիա. — Հայեր ի Ռումանիա. — Ատրպատականի առաջնորդութիւնը. — Նամակ Հնդկաստանէն (Սինգափուր). — Բաֆֆիի կեանքից. — Ռուսեւճաբոնական պատերազմը. — Մանուցումներ։

Մ'ԱՐԴ ՄԸ ԿՈՒԶՈՒԻ

Բ

«Բայց ի՞նչ տեսակ մարդ» կը հարցնէք ու կը պատասխանէ ինքներենը, Ամերիկա հրատարակուող յեղափոխական թերթ մը։

Տարակոյս չիկայ թէ ուզուածը յեղափոխական մարդ մըն է. այդ մասին համաձայն ենք իրեն հետ։ «Բայց ոչ յեղափոխութեան դպիր» կաւելցնէ մեր պաշտօնակիցը ու պէտք կըզգանք քիչ մը վերլուծել, քրքրելու այդ բառին տակ ծածկուած իմաստը։

Ձենք ուզեր դպիր՝ եթէ ատով կիմանաք հաւախօսին արթնցած առաջին պոռոտագոչ ճառախօսն ու գրչակը, որոնցմէ, աւա՜ղ, կարեւոր հաւաքածոյ մը ունիք հոդ, ձեր շուրջը։ Դպիր՝ որ յաճախ, փոխանակ ձայնը ի սպաս դնելու տաճարական պաշտերգութեան՝ անուանարկումի, անձնական հաշիւներու շահագործութեան ու եղբայրադաւ ատելութիւններու սերմանումին զայն կը գործածէ։ Այս դպիրներէն շատ կան ինչպէս ձեր դիմացը, նոյնպէս ձեր մէջը ու Աստուած չընէ որ անոնց թիւը աւելցնել եղած ըլլայ միտքերնիս։ Բայց սպասելով որ անոնք, բայց գիտնալով որ անոնք պիտի լռեն օր մը՝ չենք հաւատար որ յեղափոխական զինուորը, իր ամբողջ արութեամբն ու անձնուիրութեամբը, բաւական է կռիւին մէջ յաղթանակը վճռելու։ Զօրավարի մը, ընդհանուր հրամանատարի մը — և ոչ թէ ենթասպաներու — անհրաժեշտ պէտքը կայ ու որչափ ատեն որ անիկա պակսի՝ կը վախնանք թէ ձեր ամբողջ գործունէութիւնները ամլութեան պիտի դատապարտուին։

Կուռքերէ ձեռք կը քաշէք. կըսէք թէ «մէկէ աւելիներ ստիպուեցաք վար առնել ու ձեր ոտքերուն տակ կոխկռտել։» Ատիկա աղէ՛կ. բայց հարցուցի՞ք դուք ձեզի թէ ի՞նչ գաղտնի պահանջի մը գոհացում տալու համար զանոնք ստեղծեր էր ժողովուրդը և անգամ մը որ զանոնք քանդեցիք՝ խորհեցա՞ք թէ անոնց մերկ պատուանդաններուն առջև այրի աչքեր անոնց յաջորդները պիտի փնտռէին ու չգտնելով՝ բնականօրէն, իրենց հոգիները պիտի մտէին քիչ մը։

Քա՛ւ լիցի որ նոր կուռքեր ստեղծել պահանջենք ձեզմէ։ Հիներուն անժառանգ անհետացումը բաւական պերճախօս ապացոյց մ'է թէ արեւուն լոյսին մէջ երևալ, քննուիլ, քաշքշուիլ յանդգնող մէկը չունիք մէջերնիդ. դուք իսկ չէ՞ք յայտներ ձեր երկիւղը անոր շուտով «ամենալուն», «անկարողութեան մատնուելուն»։

Ու ճիշդ չէ թէ յեղափոխական վարիչը «անհատական ինքնատուերածումի իր ընդունակութեամբը» միայն փայլիլ (եթէ կրնանք այսպէս ըսել) գիտնալու է։ Յեղափոխութիւնը որ միշտ, կազմակերպուած իշխանութեան մը դէմ անգոյ, անկերպարան լաւագոյնի մը համար մղուած կռիւն է՝ պէտք է այդ լաւագոյնը ներկայացնող, անոր գործադրութեան վստահութիւնը ներշնչող առաջնորդներ ունենայ իրեն ի գլուխ։ Ամենէն հրաշալին պատրաստ, թափուած ծրագիրներուն՝ երբէք չպիտի ընէ այն ազդեցութիւնը զոր մարդ մը մինակը, իր խելքին, կորովին ու անարատ կեանքին ցուցադրութեամբը կը գործէ խանդավառ ամբոխներու հոգիին վրայ։ Քննեցէ՛ք Պատմութիւնը և ամէն քայլի պիտի հանդիպիք զայս հաստատող փաստերու։

Այդ մարդը սակայն, պէ՞տք է ըսել, յանպատրաստից, աներևոյթէն չիգար, չիծնիր։ Իր ժամանակին արդիւնքն է, հազարաւոր հոգիներու անձայն կոչին պատասխանը, քնացող քաջութեանց ինքնաճանաչումը, մութ կամէութիւններու վրայ ծագած լոյսը։ Լայն պողոտան է որուն կը յանգին ամէն անհատականութիւնները ու հոն իրար գտնելով, իրարու խառնուելով՝ զայն նոյն չափով կը մեծցնեն, կընդարձակեն։ Ան՝ «նախախնամական մարդը»՝ ամբոխի մը ու կացութեան մը ճակատումէն ծնած կայծն է ուրկէ կը վառի լուսաւոր սիւնը որ բիւր ու բիւր հոգիներու խորէն ցոլարձակուած՝ ա՛լ կառաջնորդէ անոնց մինչև Աւետեաց երկրին սեմը։ Իր մահուընէն ետքը իսկ յաճախ ան կը շարունակէ դեռ ապրիլ. ցեղին հոգին որ իր լաւագոյն կարողութիւնները անոր մէջ անդրադարձած գտաւ՝ զայն կը պահէ դարէ ի դար, անոր հովանիին ներքևը՝ դեռ կը քալէ, իր նոր ճգնաժամերուն մէջ անոր անունովը դեռ կը գոտեպնդուի։ Այս զգացումը եղած է անշուշտ հնութեան մէջ ժառանգական միապետութիւնները հաստատողը ու ա՛ն է որ դեռ այսօր բազմաթիւ իշխանութիւններու հիմը իրենց գտնուած երկիրներուն հողին հետ կը ձուլէ։

Հայութեան այդ մարդը, որուն հիմա աւելի քան երբէք ա՛ն պէտք ունի, կը պակսի իրեն։ Բայց կըզգամ որ ա՛լ երկար ատեն չպիտի պակսի։ Կուսակցութեան մը անչուք մէկ անդամն է թերևս կամ մեկուսի չէզոք մը, ձեր այնչափ քաշկռտած, անարգած չէզոքներէն մէկը որ այն օրը սակայն երբ իր լիակատար ուժին գիտակցութիւնը ունենայ ու երևայ հանրութեան աչքին՝ ձեր դուռները, ուզէք չուզէք, կռնակի վրայ պիտի բացուին իրեն առջև, դուք ամէնքդ պիտի խոնարհիք իր նայուածքին տակ, ու վերցնելով մականը որուն ծանրութիւնը ձեզ սարսափեցուց՝ պիտի վազցնէք հաւատաւոր գունդերը Յաղթանակին։

Յովհաննէս-Կարապետ

ՀԱՅԵՐ Ի ՌՈՒՍԻԱ

Գանձակի նահանգային դատարանը փետր. 7/20ին դռնփակ քննեց Հայոց եկեղեցիի երէցփոխի և գանձակեցի մի Հայի գործը, որոնք ամբաստանուած էին թէ սպանութեան փորձ ըրած են։ Դատարանը դռնբաց յայտարարեց որ երկուքն ալ անպարտ արձակուած են։

— «Թիֆլիսքի Լիսթօք» ռուս լրագիրը հրատարակած է որ Ժամհարեանցի սպանութեան համար մեղադրուածներէն մէկը, Վարդանեանց, Շուշիի բանտէն Գանձակի բանտը փոխադրուած միջոցին, երբ Եւլախի կայարանը հասեր է, այնտեղ խանութէ մը գնումներ անելու համար դուրս ելեր և ճանապարհին, յարմար րոպէ մը գտնելով, իրեն հսկելու համար ուղէկցող Լիրով զինուորը սպաններ ու ինք փախեր անյայտացեր է։

— Ալեքսանդրաբոլի փոխ.առաջնորդ Տ. Տ. Սահակ վարդապետը և Ս. Աստուածածին եկեղեցիի աւագերէց Տ. Մարտիրոս քահանայն Կովկասի կառավարչապետին հրամանով տեղափոխուած են Ալեքսանդրապոլէն։

— Էջմիածնէն կը գրեն թէ Արժ. Տ. Սահակ վ. Ամատունին կազմեր է մի հետաքրքիր բառարան։ Երկար տարիներէ ի վեր հաւաքեր է հայերէն այն բոլոր բառեր որոնք չեն մտած Հայկազեան և Առձեռն բառարաններին մէջ։ Իր աղբիւրներ եղեր են ժողովրդական կենդանի լեզուն, գաւառաբարբառները, ձեռագիրները և լոյս տեսած հայերէն գիրքերը։ Հաւաքած բառերը զուտ հայերէն բառեր են կամ հայացած բառեր և ոչ օտար։ Բառարանին վերջը կցուած է և աշխարհաբար ոճերի բաւական հարուստ հաւաքածոյ մը։ Բոլոր բառերն ունին և արդարացուցիչ վկայութիւններ որոնք ցոյց կուտան թէ ո՞ր տեղէն քաղուած են և թէ ի՞նչ է իրենց իմաստը։

ՀԱՅԵՐ ՅԵԳԻՊՏՈՍ

Վսեմ. Պողոս փաշա Նուպար, որի ազգասիրական առատաձեռնութիւններն արդէն ծանօթ են Արմենիաի ընթերցողներին, ամսական 10 եգիպտական ոսկիի նուիրատուութիւն մ'ալ յատկացուցեր է Գահիրէի Հայերի Աղքատախնամ ընկերութեան։

— Վեհ. Շահն ինչպէս Վսեմ. Բարթող փաշային, նոյնպէս և Վսեմ. Տիկին Բարթող փաշային շնորհեր է այս օրեր Առիւծի և Արեգակի Ա. կարգի պատուանշանը։

Ջերմ խնդակցութիւններ Հայ Տիկնոջ պարծանք բերող այդ բարձր յարգանքի նշանին համար։

— Վսեմ. Պողոս փաշա Նուպար՝ կէզիրէի (Եգիպտոս) երկրագործական ցուցահանդէսին մէջ ցուցադրուած բամպակներին համար առաջին մրցանակ ստանալով անմրցելի (hors concours) նշանակուեր է։

— Վսեմ. Աբրահամ Բարթող փաշի հովանաւորութեան տակ և ի նպաստ Ալեքսանդրիաի Աղքատախնամին՝ Զէձինեա թատրոնին մէջ տրուած թատերական ներկայացումէն զուտ հասոյթ գոյացած է 300 անգլ. ոսկի։

Ներկայացման կարգադիր Յանձ. նախումբը կազմուած էր 3 անձերէ, վսեմ. Զարեհ Սըվազլի Պէյ (Ատենապետ), վսեմ. Յակոբ Բարթող Պէյ (գանձապետ) և Մեծ. Տիար Միհրան Թէլեան (քարտուղար), որոնց անխոնջ գործունէութեան և Բարթող փաշայի հովանաւորութեան կը պարտին Ալեքսանդրիաբնակ չքաւոր Հայերն իրենց եղած այս օգնութիւն։

— «Զէյթունի Բարեսիրաց ընկերութիւն»ը որ տարիէ մ'ի վեր Եգիպտոսի մէջ կազմուած է Զէյթունցի Գեր. Բարթողիմէոս վ. Թագաճեանի նախագահութեամբ և անաղմուկ կերպով կը գործէ Զէյթունի մէջ գտնուող կարօտեալներին նիւթապէս և բարոյապէս օգնելու համար, հետզհետէ աւելի հաստատուն և խոստմնալից վիճակ մը կը ստանայ։ Մէկ տարիի մէջ յաղողած է 120 ոսկիի մօտիկ հասոյթ ունենալ որմէ 70 ոսկին Կ.պոլսի Պատրիարքարանին միջոցով ղրկած է Զէյթունի մէջ բացուած Արուեստանոցին և մնացածէն մաս մ'ալ տոկոսաբեր և պարգևաւոր արժէթուղթերի տալով պահեստի դրամի յատկացուցած է։

Ամենայն Հայոց վեհ. Կաթողիկոսն օրհնութեան և քաջալերութեան կոնդակ մը ղրկած է սոյն ազգօգուտ ընկերութեան։

— Ազատ-Բեմի հիմնադիր-խմբագիր Տ. Երուանդ Օտեան Ալեքսանդրիայէն Հնդկաստան մեկնած լինելով իր անձնական գործերի համար, «Ազատ Բեմ»ը նոր վարչութեան և նոր խմբագրութեան մը ձեռք անցած է և կանոնաւորապէս կը շարունակուի դարձեալ միևնոյն պայմաններով։ Տ. Ե. Օտեան հեռուէն ալ պիտի մասնակցի խմբագրութեան, իր հետաքրքրաշարժ գրուածներով։

— Եգիպտոս բաղդաւորութիւն ունեցած է այս միջոցին անուանի հայ դերասանուհիների և դերասանների այցելութիւնը վայելելու։ Ֆէլէկեան վարդիթեր և Հրանոյշ օրիորդներն որոնք Ռուսաստանի և Պարսկաստանի մէջ նշանաւոր հանդիսացած էին իրենց թատերական ներկայացումներով, Գահիրէ կը գտնուին այժմ, ուր թատերասէր և ազդեցիկ անձերէ յանձնախումբ մը կազմուեր է, յիշեալ օրիորդների այցելութենէն օգտուելով հայերէն ներկայացումներ տրուելու համար։

Եգիպտոս գնացած է նաև Տիար Կ. Գալֆայեան, որ ասկէ առաջ Բարիզի և Ռուսաստանի մէջ իր ներկայացումներով բաւական անուն հանած և իրմով զբաղեցուցած է հայ մամուլը։

— Ալեքսանդրիայի «Տիգրան Երկաթ Միութիւն»ը յաղողած է չքեղ և ընդարձակ կեդրոնատեղ մ'ունենալ որ Ալեքսանդրիայի մէջ իբրև առաջնակարգ սրճարան մը կրնայ տեսակցութեան ժամադրավայր և հաճելի ժամանցի զբօսավայր մը լինել. իր լայնարձակ սրահների մէջ ընթերցարանի և լարանի բաժիններ ալ կան. միանգամայն և գիշերները դասախօսութիւններ պիտի լինին։

ՀԱՅԵՐ ՅԱՒՍՏՐԻԱ

Սուչաւայի Հայերը խնդրեր են Կ. պոլսի Պատրիարքարանէն որ Արժ. Վահան Ծ. Վարդապետ իբրև այցելու Հովիւ Ռումանիա ղրկուած ժամանակ Սուչաւա ալ այցելէ որովհետև հոգևոր մխիթարութենէ զուրկ մնացած են իրենք։ Նաև խնդրեր են Պատրիարքարանէն որ այս միջոցին գտնէ քահանայ մը ղրկուի իրենց որովհետև առանց քահանայի մնացած են։ Պատրիարքարանը յանձնարարեր է Ռումանիայի Պօթուշան քաղաքի Հոգաբարձութեան որ իրենց քահանայնեռէ մին Սուչաւա ղրկէ Զատկական տօներին առթով։ Բայց Պօթուշանի Հոգաբարձութիւնը հեռագրով պատասխաներ է թէ իրենք 2 քահանայ ունին որոնց մին ծեր է. հետևապէս չեն կրնար գոհացում տալ Պատրիարքարանի յանձնարարութեան։ Ատոր վրայ Պատրիարքարանէն հեռագրով յանձնարարուեր է Պուլկարիայի Վառնա քաղաքի Արժ. Տ. Սարգիս քհնյ. Ղարիպեանին որ Սուչաւա երթայ Զատկական տօներին առթով հոգևորապէս մխիթարելու այդ տեղի հայ ժողովուրդը։

Աւստրիան Եւրոպայի առաջնորդ Գեր. Իւթիւճեան եպիսկոպոսի թեմը լինելով, ի՞նչպէս եղած է որ Ն. Գերապատուութիւնը չէ կրցեր մինչև հիմա քահանայ մը նշանակել հոն և վերջապէս Պատրիարքարանն ստիպուեր է անոնց ալ հոգևոր հոգածութիւնն իրեն վրայ առնել։

ՀԱՅԵՐ Ի ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Ինչպէս կիմացուի հետևեալ ազդէն՝ որի հրատարակութիւնը խնդրուած է մեզնէ, Բոման քաղաքի Հայերի եկեղեցիի Հոգաբարձութիւնը այդ քաղաքի մեր ազգային վարժարանը փակեր և նամակատուն ու հեռագրատուն ընելու համար վարձի տուեր է։

Ափսո՛ս Թէոդորոս Աղա Սողոմոնեան. ի՞նչպիսի դող և սարսուռ պիտի զգային արդեօք ոսկորներդ գերեզմանիդ մէջ եթէ գիտնայիր թէ ա՛յնչափ փափաքով ու ծախքով շինած ու Ազգին նուիրած վարժարանդ այսօր այսպիսի վիճակի մը ենթարկուած է։

***

Ա Զ Դ

Տեղւոյս Հայոց Ազգ. երկսեռ վարժարանն նոր Հոգաբարձութեան կողմանէ վարձու տրուած է և 1 ամիսէն պիտի լինի քաղաքիս կեդրոնական նամակատուն և հեռագրատուն։ Ուստի վարժարանէն, իմ մետասանամեայ բնակավայրէն, մի այլ տուն փոխադրուած լինելով՝ կը խնդրեմ ինձ հետ թղթակցող բոլոր բարեկամներէս, ծանօթներէս և ինձ լրագիր ղրկող յարգելի խմբագիրներէն, որպէսզի բարեհաճին այսուհետև հետևեալ նոր հասցէս գործածել՝ վերցուցեալով հայ եկեղեցի և հայ վարժարան բառերն իմ հին հասցէիս վրայէն։

Մ. Կ. Միրախորեան

1904 Մարտ 9/22

ի Ռոման

Նոր հասցէս՝

Manuel G. Mirakhorian
Professeur Arménien
(Roumanie) ROMAN

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ատրպատականի առաջնորդ Գեր. Եղիշէ Ծ. Վ. Մուրատեան իր պաշտօնէ արձակուած լինելով, Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոսն առաջնորդական տեղապահի պաշտօնով Դաւրէժ ղրկեր է Գեր. Մեսրոպ Վ. Մագասուեանը որ այդ թեմ պիտի կառավարէ մինչև որ թեմականներն իրենց քուէով առաջնորդ մ'ընտրեն իրենց համար և Վեհ. Կաթողիկոսին ներկայացունեն որ վաւերացունէ այդ ընտրութիւն։

ՆԱՄԱԿ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

Սինգափուր, յ9/22 փետրուարի 1904

Տխրութեամբ սրտի ծանուցանեմ զգոյժ մահուան Պարոն Յովհաննու Շահնազար Սարգսեան, վաղածանոթ բարեկամին ձերոյ՝ որ զբաւեցաւ ի կենաց՝ աստ ի Սինգափուր, ի 16 ամսոյս. ի հասակի 73 ամաց, զկնի ամսօրեայ հիւանդութեան ի սուգ անմխիթար համակելով զընտանիս իւր և զբարեկամսն։

Հանգուցեալն ծնեալ էր ի Նոր Զուղա. յամսեանն սեպտեմբերի 1831 ամին, և էր զաւակ բարեմոյն ծնողաց, հայր նորա գոլով մեծահամբաւ վաճառական Շիրազայ, իսկ մայրն ի Սէթեանս տանէն և քոյր կնոջ անմահ քերթողին Մեսրովբայ Թաղիադեանց։ Առեալ զնախնական կրթութիւն իւր ի Նոր Զուղա, գայ նա յերիտասարդական հասակին ի Կալկաթա Հնդկաց ընդ քեռառն իւրում Տեառն Մկրտչի Տէր Կարապետեան և ծախիւք մօրեղբօրն իւրոյ Պարոն Յովհաննու Սէթեան, բարեհամբաւ վաճառականին Բաթավիոյ և հօրեղբօրն իմոյ իսկ, մտանէ ի «Սուրբ Սանդուխտ» երկսեռ դպրոցն բարեյիշատակ վարժապետին ազգիս Մեսրովբայ Թաղիադեանի՝ յամին 1849, և մնայ անդ ցամն 1851. հմտանալով հայ և անգլիական լեզուաց և գեղեցիկ գրութեանց, որպէս յիշատակեալ կայ և յէջս հմտալից Ազգասէր լրագրոյն անմահ Թաղիադեանի։ Վասն ընտիր հայկաբանութեանն, գնահատող վարժապետն իւր Թաղիադեան նուիրէ նմա ոսկի չքանչան (medal) մի՝ յորում փորագրեալ կայր սիրտ Սրբոյն Մեսրովբայ թերևս առաջինն յիւրում տեսակի ի դպրոցս ազգիս՝ ի Պոնտոսէ ցԳանգէս։ Ցետ ելանելոյն ի դպրոցէն, գնայ յամին 1851 առ յարգելի մօրեղբայրն իւր Յովհաննէս Սէթեան ի Բաթավիա, և ի գրասենեկի նորա ուսանի հաշուեկալութիւն և վաճառականութիւն միանգամայն։ Ցամին 1853, մօրեղբայրն առաքէ զնա ապրանօք հանդերձ ի Մէլբօրն (Melbourne) քաղաք հարաւային Աւստրէլիոյ ուր նո՛ր բացեալ էին հանք ոսկւոյ և տուրևառ կողմանցն էր յոյժ շահաւէտ։ Զկնի փոքու զրաւի ի կենաց մօրեղբայրն ի Բաթավիա և ինքն լքեալ զասպարէզ վաճառականութեանն սրտաբեկ և յուսահատ, զբաղի մերթ հանքաբանութեամբ և մերթ վարժապետութեամբ ի դպրոցս Անգլիացւոց, այլ չտեսեալ անդ յուսալից ապագայ ինչ վասն իւր, դառնայ վերստին ի Բաթավիա յամին 1859 որպէս աղաւնին ի Նոյեան տապան, և մտանէ ի գործ Բարսեղի Անդրէասեան որ էր ականաւոր հայ վաճառական ի Բաթավիա զայնոյ ժամանակաւ։ Մնալով և անդ առ ժամանակ մի որպէս քարտուղար և հաշուեկալ, սկսանի յետոյ ինքն գործել ինքնագլուխ և Տեառն չնորհիւ յառաջադէմ հանդիսանայ յասպարիզին վաճառականութեան, զամս 22 մնալով ի Բաթավիա զբաղեալ ի գործս վաճառականութեան։ Ցամին 1885 հեռացեալ մինչ իսպառ ի գործոց, գնայ ի Հնդկաստան, ընտանեօքն հանդերձ, վասն ուղևորութեան, և յետ յամին 1889 յԵւրոպա, ուր ի միջի այլոց այցելեցին Նոքա և ի Վենետիկ և ի վանս Սրբոյն Ղազարու, ուր մեծաւ հիւրասիրութեամբ իսկ ընկալաւն զնոսա անմահ նահապետն Ազգիս, յաւերժայիշատակ Հայր Ղևոնդ Ալիշան, որ հրճուէրն իսկ սանել զհամազգիս հեռաստան աշխարհս գալ յայցելութիւն Մխիթարակերտ միաբանաստանին և ժրաջան մեղուացն Վենետկեան փեթակին։ Ցընթացս անցեալ չորեքտասան ամացն, բնակէրն մերթ Կալկաթա ուր ամուսնացեալ է անդրանիկ դուստրն, և մերթ աստ ի քաղաքս ուր բնակի երկրորդ դուստրն ամուսնացեալ հանդերձ։ Ի հերուն հետէ ջանայր հաստատել անդ ի ծննդավայր իւր ի Նոր Զուղա ազգային հիւանդանոց մի, օգնականութեամբ Հնդկահայոց, որ վասն ինքն յօժար էր նուիրել տասն հազար ռուփիս Հնդկաստանի, որ համապատասխանէ մերձ 17.000 փրանգաց, այլ սակայն վաղահաս մահուամբ նորին զրկեցաւ Նոր Զուղա յայնպիսի իմն ազգային անհրաժեշտ հաստատութենէ, զի չիք այլ ոք ի Հնդկահայս որ ի գլուխս հանցէ զայնպիսի ձեռնարկ իմն յօգուտ Զուղայեցւոյ յանուն ազգութեան կամ մարդկութեան իսկ։

Աչակերտ գոլով բազմարդիւն վարժապետին Թաղիադեանի, յարգէր միշտ զանմահ յիշատակ բազմերաշխատ ուսուցչին իւրոյ և զամենայն աւուրս կենացն իւրոց ջատագով էր գրական ոսկեղէն լեզուին և չնաչխարհիկ գրականութեան, այլ սակայն ո՞ւր այժմ հետևողք նորին ի Հնդիկս ուր օրըստօրէ անչքանայ Հայութիւն և չիջանի ջահն հայ գրականութեան, զի սպառեցան սքանչացողք ընդ Մեսրովբեանն դպրութիւն և աւաղելո՛վ պարտի կրկնել զողբ Խորենոյ ծերունւոյն թէ՝ «Ի այսուհետև զմերն յարգեսցէ զուսումն ի Հնդիկս, ուր այլ ևս անգլիացեալ Հայք և չգնան զարահեան զչաւիղ ընդ որ ընթացան բարեյիշատակ նախնիք իւրեանց, որոց սիրտ միշտ սիրով ազգին բարախէր։ Ափսո՛ս։

Հանգի՛ստ ոսկերացն և ամենարգելի Աստուած հանգուցցէ զՀոգի նորին ի լուսերեսուց Աստուածութեանն իւրոյ, գրիչ զանուն նորա ի դպրութեան կենաց Ամէն։

Ներումն հայցեմ վասն բազմատարագրութեանս զոր չնորհ արասցիք, ապաչեմ, հիւրընկալել յէջս ձերոյ պատուական թերթին, չնորհապարտ կացուցանելով զիս զձէնջ ո՛չ սակաւ։ Ցարգանս միշտ միշտ Ձեր և բարեացակամ

Մեսրովբ Ե. Սեբեանց

ՐԱՖՖԻԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

(Շար. 34րդ բուհն)

V

Սխալված չեմ լինիլ, եթէ ասեմ որ Ռաֆֆին օրուայ ընթացքում ամենազը պարապվում էր տասնուչորս ժամ, իսկ երբեմն և աւելի։ Նա ընդունակ էր վեց.եօթ.ութ ժամ շարունակ նստել սեղանի մօտ։

— Այս գիշեր լուսաբացին եմ քնում, ասում էր նա յաճախ զուարթ եղանակով, — ինձը ժամին նստել եմ սեղանի մօտ և հինգ ժամին վերկացել։

— Դուք կարող էք այդպիսով քանդել ձեր առողջութիւնը։

— Է՛հ, ինչ արած, գործ չատ ունեմ, պէտք է շտապել։ Վճռել եմ բոլոր կիսատ վէպերս աւարտել յետոյ մի թեթև ճանապարհորդութիւն անել։

— Դէպի ո՞ւր։

— Կամ Պարսկաստան կամ Ֆաճ-կատան, դեռ չեմ վճռել։ Ուզում եմ մի անգամ Պոլիսը տեսնել, բայց այնպէս, որ ոչ ոք չիմանայ իմ այնտեղ լինելը։ Փառք Աստուծոյ, «Կայծերից» ազատվեցի, այժմ պէտք է վերջացնել «Դաւիթ-բէկը», «Հարէմը», «Սամուէլը», յետոյ «Պալբին» ուղղել և, վերջապէս, տպագրութեան տալ։ Գիտէք, ես շտապում եմ իմ թերի գործերը աւարտել, ով գիտէ, կարող է մի բան պատահել. ի՞նչ կը լինին իմ վէպերը, եթէ ես վաղը մեռնեմ...

Այդպիսի յուսահատական մտքեր շատ հաճուր էին ծագում Րաֆֆիի գլխում, բայց և այնպէս երբեմն ծագում էին։ Նրա համար ծանր էր իւր տարիքը հաշվել և չէր սիրում ծերութեան մասին մտածել։ Նա աշխատում էր կանոնաւոր կեանք վարել իւր առողջութիւնը պահելու համար, գործելու և միայն գործելու նպատակով։

Նա ճաշում էր հիւրանոցներում և միշտ գանգատվում էր, որ վատ է կերակրվում։ Ցիշում եմ մի երկար մի-րուքով և միջին հասակով կարմրադէմ յոյն, որ Թիֆլիսի քաղաքային փոստատան դէմ ճաշարան էր պահում։ Այդ ճաշարանը յետոյ տեղափոխվեց «Մշակի» այժմեան խմբագրատան դէմ գտնվող անկիւնի տունը։ Այժմ նա այլևս չկայ։

Այնտեղ էին հաւաքվում մեծ մասամբ ազգային անտուն-անտէր գործիչները և կործանիչները։ Շատ անգամ ենք Րաֆֆիի հետ միասին այցելել այդ ճաշարանը։ Այնտեղ երբեմն տեսնում էինք պ. Պետրոս Սիմոնեանցին, որ նստում էր սեղանի մօտ և խաղում յոյների շան հետ։ Պատկեր։ Րաֆֆին, ձեռափայտը քահանայի զաւազանի պէս բռնած, ներս է մտնում։ Սիմոնեանը յոյների շան գլուխը շոյում է և փաղաքշկոտ խօսքեր ասում։ Տեսնելով Րաֆֆիին, նա քնթի ծայրին դրած ակնոցների միջով զարմացած մտիկ է անում նրան, կարծես, առաջին անգամն է տեսնում։ Րաֆֆին երեսը շուռ է տալիս, արտասանելով. «աղուէսն էլ այստեղ է։» Մէկը նստած է ճաշարանի մի անկիւնում, միւսը նստում է հակառակ անկիւնում։ Երկուսն էլ անտարբեր են ձևանում, բայց երբեմն ակնոցների միջով զաղտուկ նայում են միմեանց և յետոյ սրախօսում իրարու մասին իրանց սեղանակիցների հետ։

Րաֆֆին շատ չափաւոր ուտող էր։ Իբրև արևելցի, խմորեղէն և բուսեղէն կերակուրները գերադասում էր մսեղէնից, թէև նրա մարսողութիւնը խանգարված էր։ Նա ունէր ստամոքսի կատարը (1), որ շատ անգամ ազդում էր նրա հոգեկան տրամադրութեան վրայ։ Խմում էր նոյնպէս շատ չափաւոր։ Ճաշից առաջ ընդունում էր մի փոքրիկ բաժակ օղի, ճաշի միջոցին — մի կամ երկու բաժակ գինի։ Երբեմն գարեջուր էր խմում, բայց շատ հազիւ և շատ քիչ քանակութեամբ։ Ժամանակ առ ժամանակ ախորժակով յիշում էր զանազան արևելեան կերակուրներ։ Մտաբերում եմ այն րոպէները, երբ նա և Պետիանոս Զելինսկին ճաշից առաջ, քաղցած ստամոքսի թելադրութեամբ, հրճուանքով նկարագրում էին հայկական և պարսկական կերակուրներ պատրաստելու եղանակը, համը, հոտը, երբեմն լրջորէն վիճաբանելով միմեանց հետ։ Երկուսն ալ կատարը ունէին, երկուսն էլ խօսել գիտէին, իսկ ուտելում շատ էլ քաջ չէին։

Ճաշից յետոյ Րաֆֆին սովորութիւն ունէր երկու-երեք ժամ ոտով զբօսնելու։ Այժմ էլ կենդանի կանգնած է նա աչքիս առջև, ձմերային բաւական երկար սևագոյն վերարկուն մինչև կոկորդը կոճկած, մորթէ գդակը գլխին, թանձր կապոյտ ակնոցներով։ Անցնում էր նա Գոլովինսկիյ պրոսպեկտով, գլուխը բարձր պահած, ծանր, հաւասար քայլերով, ստէպ ստէպ նայելով դեռնին։ Արտաքուստ անցորդների վրայ մի հասարակ վաճառականի տպաւորութիւն էր անում։ Բայց այդ միայն դրսումը, իսկ տանը, երբ նրա գդակը գլխին չէր, երբ նրա լայն ու խելօք ճակատը բաց էր, միանգամայն կերպարանափոխվում էր։

Մի տարօրինակ զոյգ էին ներկայացնում Րաֆֆին և Աղայեանցը միասին զբօսնելիս։ Մէկը փոքրահասակ, գդակը աչքերին քաշած, հանգիստ քայլուածքով, միւսը — բարձրահասակ, յաղթանդամ, քայլերը խոշոր, հսկայական։ Անցորդները ակամայ ուշադրութիւն էին դարձնում այդ զոյգի վրայ, որ միշտ որևէ բանի մասին վիճում էր, դատում և հակաճառում միմեանց։ Րաֆֆին խօսում էր հանդարտ, անփոփոխ, ռնգային ձայնով, այն ինչ՝ Աղայեանցի ազդու ձայնը քանի գնում բարձրանում էր և խըրոխտանում։ Նա վրդովվում էր, բորբոքվում և երբեմն, իւր խօսքը աւելի համոզիչ դարձնելու համար, կամ խփում էր խօսակցի կրծքին կամ ամուր բռնում նրա կուռը և ուժգին թափահարում։

Միմեանց մի լաւ դղրդելուց յետոյ՝ երկու վիպասանները նորից, ի հարկէ, հաշտվում էին և սկսում էին զուարճախօսել։ Միայն վերջերում այդ սիրալիր ընկերական հակաճառութիւնները սուր բնաւորութիւն ստացան։ «Կայծերի» առիթով նրանց մէջ ծագեց մի անախորժ բանակռիւ, մէկը միւսին վիրաւորեց խօսքերով, և այսպիսով ընդհատվեց նրանց անձնական յարաբերութիւնը։

Զարմանալի զուարճախօս էր Րաֆֆին, բայց այդ յայտնի էր միայն մի նեղ շրջանի։ Նա ունէր արևելեան անեկդոտների մի անսպառելի պաշար, և գրեթէ ամեն օր մի նոր բան էր պատմում։ Այդ մարդը, որ անցել էր կեանքի կրակի և ջրի միջով, որ ճաշակել էր ամեն տեսակ դառնութիւններ, մօտ յիսուն տարեկան հասակում իւր հոգու խորքում դեռ պահում էր երիտասարդական աշխոյժ և թարմութիւն։ Նա ունէր մի այնպիսի դուրեկան, անկեղծ և մեղմ ծիծաղ, որին կարող էր նախանձել մի քանի տարեկան պատանի։

Սակայն զուարթ և կատակասէր էր նա միայն բարեկամների նեղ շրջանում։ Իսկ դրսում, հասարակութեան մէջ, լուռ էր, լուրջ և երբեմն շատ սառն։ Աւելի սառն էր հեռաւոր ծանօթների հետ գործնական յարաբերութիւնների ժամանակ, այնքան սառն, որ երբեմն կարող էր ամենաանտարբեր մարդուն համբերութիւնից հանել։ Մի անգամ Թիֆլիսում յայտնի հայ թղթավաճառ Յովհաննէս Տէր-Յարգսեանը դիմում է նրան փողոցում և ասում.

— Պարոն Րաֆֆի, ձեզ վրայ թղթի փող ունեմ։

— Գիտեմ, — պատասխանում է Րաֆֆին հոգով վրդովված, բայց արտաքուստ այնպէս անտարբեր, որ Տէր-Յարգսեանը չէ զգում, թէ իւր վարմունքը վիրաւորել է այդ ինքնասէր մարդուն։

— Ե՞րբ պիտի տաք այդ պարտքը, — հարցնում է Տէր-Յարգսեանը։

— Երբ փող կունենամ։

— Բայց ե՞րբ կունենաք փող, — շարունակում է Տէր-Յարգսեանը, հետզհետէ վրդովվելով։

— Չըգիտեմ։

— Ի՞նչպէս թէ չըգիտէք...

— Այո՛, ինձ յայտնի չէ թէ Րաֆֆին երբ փող կունենայ, բայց անշուշտ մի օր կունենայ։

— Իսկ եթէ բոլորովին չունենա՞յ...

— Դուք դարձեալ ձեր փողերը կըստանաք մինչև վերջին կոպէկը։

— Բայց ե՞րբ, ե՞րբ, — գոչում է Տէր-Յարգսեանը, բոլորովին համբերութիւնը կորցնելով։

— Մի՛ չարանաք։

— Այդ անտանելի է...

— Դուք ձեր փողերը կըստանաք մինչև վերջին կոպէկը։

— Դուք ինձ կատաղեցնում էք...

— Ես ձեր պարտքը կըտամ։

— Համբերութիւնս կտրվեց...

— Մինչև վերջին կոպէկը ...

— Տօ, մարդ Աստծու, ես տրաքվեցի, դուք էլ բարկացէք, հայհոյեցէք, որ սիրտս մի քիչ հովանայ էլի, — գոչում է Տէր-Յարգսեանը, միանգամայն կատաղելով։

Րաֆֆին ժպտում է, Տէր-Յարգսեանը մնում է չարացած։

Նոյնքան նա արտաքուստ սառն էր և՛ զուարճութեան ժամանակ, եթէ շրջանը ամենամօտիկ բարեկամներից չէր բաղկացած։ Մի օր տասը-տասնուհինգ հոգի, մի խումբ կազմած, Օրթաճալում զուարճանում էինք։ Մինչդեռ ամենը երգում էին, խմում էին և աղմկում, մինչդեռ հսկայամարմին Աղայեանցը, տասնուհինգ տարեկան պատանիի պէս թռչկոտում էր, Րաֆֆին ծանրութարակ նստած, հանդարտ խօսում էր և նորահարսի պէս ծիծաղում։ Ամբողջ ժամանակ նա նըստած էր միևնոյն տեղը, վերարկուն հագին, գդակը գլխին, այնպէս որ, կարծես, երկու բոպէի հիւր էր։ Մինչև անգամ իւր ձեռափայտից նա չը բաժանվեց և ոչ մի բոպէ։ Միւս օրը նա, փողոցում ինձ պատահելով, ասաց.

— Համա՛ երէկ քէֆ արեցինք էէ՛։ Հարկաւոր է երբեմն այդպիսի գժութիւններ անել, թէ չէ — բոլորովին կը ժանգոտվենք։

Սակայն ժամանակը այնքան թանգ էր Րաֆֆիի համար, որ նա չէր ուզում և ոչ մի օր զոհել անձնական զուարճութիւններին։ Իսկական հոգեկան զուարճութիւնը նա գտնում էր զբաղմունքի մէջ, իսկ անցեալի դառնութիւնների և թշուառութիւնների մխիթարանքը — այն համակրութեան մէջ, որով շրջապատել էր նրան հայ հասարակութիւնը, փոյթ չէ, որ այդ համակրութիւնը մեծ մասամբ պաշտոնական էր։

Նա գնահատում էր մարդկանց յարգանքը և պարծենում էր նրանով։ Ամեն մի համակրական ցոյց, մի նամակ կամ խօսք նրան խրախուսում էր, թէև միշտ ուրիշների մօտ աշխատում էր զսպել իւր ուրախութիւնը։ Բայց այնքան մոլորված չէր, որ չը կարողանար անկեղծ յարգանքը ֆոկել կեղծից։ Ընդհակառակը, մարդկանց հոգին գիտէր ճանաչել և շատ անգամ նրանց խօսքերի մէջ զգում էր սուտն ու ճշմարիտը։ Քանի քանի անգամ կեղծաւոր մարդիկ իմ ներկայութեամբ գովել են նրա երկերը երեսին, այնպիսի մարդիկ, որ նրա ետևից հազար ու մի բաներ էին խօսում։ Րաֆֆին ճանաչում էր այդպիսիներին և նրանց գովասանքը լսելիս անախորժութեան ժպիտ էր երևում նրա դէմքի վրայ։ Իսկ երբ շողոքորթները հեռանում էին, նա ասում էր.

— Խօմ իրանք էլ գիտեն, որ ես շատ լաւ եմ ճանաչում իրանց, ինչո՞ւ են դիմակ հագնում։

(Շարունակելի)

(1) Catarrhe. հոսախտ (մարմնի զանազան մասերի պարունակած հիւթերին չափազանց դուրս հոսիլը իրենց լորձաթաղանթներէ. հարբուխ։)

ԽՄԲ. ԱՐՄ.

ՌՈՒՍԵՐԻ ՃԱՌՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Հաւանական է որ քիչ օրէն մեծ կռիւների լուրեր հասնին։ Ճառոնցիները բաւական առաջացած են և երկու բանակներ գրէթէ դէմ առ դէմ կը գտնուին։ Եալու գետի սառոյցները հալիլ սկսած են. հետևապէս կը դիւրանայ ճառոնական զօրքերին գետի միւս կողմն անցնիլն որ Ռուսի ձեռքը կը գտնուի։ Ռուսերն ալ տենդային փութաջանութեամբ առաջ կը տանին իրենց պատրաստութիւնները։ Պատերազմական նախորդ նախարար Ֆուրուբաշևին զօրավարն որ Պայրագոն-Արևելքի ցամաքային զօրքերին ընդհանուր հրամանատար նշանակուած և շուտով ճանրայ ելած էր Բէթէրսպուրկէն, այսօր Մուքտէն հասեր է ուր փոխարքայ Ալէքսիէվի հետ տեսակցութիւն մ՚ունենալէ յետոյ պիտի սկսի իր պաշտօն գործադրել։ Արդէն երկու կողմի բանակների յառաջնթաց խումբերին միջև թեթև ընդհարումներ յաճախ սկսած են պատահիլ։

Մովակալ Դոկոյի հրամատարութեան տակ գտնուող ճառոնական նաւատորմիղը մարտ 22ի առաւօտ, 5րդ անգամը լինելով, ռմբակոծեց Բորդ-Արթիւրի նաւահանգիստը։ Իրեն հետ 6 հատ շոգենաւներ տարած էր նաւահանգստի նեղ անցքին մէջ ընկղմելով ճանրան գոցելու և ռուսական նաւատորմիղը նաւահանգստին մէջ բանտարկելու համար որ չկրնան դուրս ելնել և անօգուտ մնան հոն. բայց

ռուս մարտանաւերի և մարտկոցների կրակին տակ չկրցաւ յաջողել իր ուզած տեղեր խրել տալ իրեն հետ բերած շոգենաւները. մանաւանդ որ փակուելիք անցքն ալ բաւական ընդարձակ տեղ մէ։

ՏՕԲԹԷՕՐ Ս. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Բարիզի Բժշկական Ակադէմիաէն վկայուած Տօքթէօր Սիմոն Յովնանեան երկար տարիներէ ի վեր ուսումնասիրած լինելով «cancer»ի բուժումը, յանձն կառնէ գոհացուցնել այն ամէն հիւանդներ որոնք այս հիւանդութիւնով կը տառապին։ Հասցէն՝

Docteur S. Hovnanian
(Yonne) MALIGNY

Ազգասէր Հայ դեմքեր. Խրիմեան Հայրիկի, Գամառ Քաթիպայի, Խորէն Եպ. Նարպէյի, Բաֆֆիի, Նալբանդեանցի, Դուրեանի, Հ. Ալիշանի և Մ. Պէշիկթաշլեանի պատկերներ որոնք գեղեցիկ կերպով արտատպուած են Վազգէնի Երգարանէն 65 հարիւրորդամէջը բարձրութիւն և 44 հարիւրորդամէջը լայնութիւն ունեցող փայլուն և հաստ թղթի մը վրայ որի կեդրոնը դրուած է Վազգէնի (Տիգրան Տէրոյեան) պատկերը, Վարդան Գոլոչեանի և Յովհաննէս Ագրիպպասեանի անմահ յիշատակին նուիրած իր մէկ երգով մէկտեղ։ Գինն է 12 սէնտ։

*
* *

1904ի Օրացոյց, պատի վրայ կախելու և ամսաթիւերը միայն ցուցնելու համար։ Նահատակուած հայ յեղափոխականներէ 16 հոգիի պատկերներովը զարդարուած։ Գին 12 սէնթ։

Վերոգրեալ պատկերազարդ վերջին 2 հրատարակութիւններն, ինչպէս նաև «Պատկերազարդ Վազգէն Երգարան»ը որի գինը 1 տոլար և 15 սէնթի իջած է այժմ, ստանալու համար պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէին. K. Khorenian
379, P. O. Box, LYNN Mass
(Etats-Unis d'Amérique)

*
* *

Լոյս տեսան

ՐԱՖՖԻԻ

1. Դաւիթ-Բէկը, ա.բ.գ. վերջաբանով և յաւելուածով (անտիպ) մի հատորի մէջ։ Գ. տիպ։ Գինն է 8 շիլին
2. Ոսկի Աքաղաղ, Բ. տիպ։ Գին 3 շլն.։
3. Ցամուէլ. ա. բ. գ. մի հատորի մէջ. Բ. տիպ։

Բաֆֆիի միւս գրքերի ցանկացողները պիտի դիմեն մեզ։

Մեզ մօտ նաև վաճառւում են նշանաւոր հեղինակների երկերը։

Մեր հասցէն՝

Madame Raffi
32, Richmond Gardens
Shepherd's Bush Green
(England) LONDON W.

Ինչպէս ամէն լրագիրներ, Արմէնիան ալ կընդունի ծանուցումներ հրատարակելու համար. անոնք որ պէտք կունենան Արմէնիաի միջոցով մէկի դիմում անել կամ մի բան յայտարարել, պատրաստ ենք ընդունելիրենց ծանուցումներ, ըստ լրագրական սովորութեան։ Ծանուցումների գիները նշանակուած են Արմէնիաի ճակատը, տառին վրայ հաշուելով. 1 երկաթագրի (գլխագիր) համար 2 սանտիմ և 1 բոլորգրի համար 1 սանտիմ։ 3 անգամ դրուելիք ծանուցումի գինն վրայ 0/0ին 10 զեղչ կը լինի. 10 և աւելի անգամներ դրուելիք ծանուցումի գինն վրայ 0/0ին 30 զեղչ։ Սակարկութիւն չընդունիր։

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ՕՐԲԱԶԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Տաճկական բռնութեան նահատակ եղող Խորէն Նարպէյ-Լուսինեան Օրբազանի պատկերը ընտիր թղթի վրայ տպուած կը ծախուի Արմէնիաի խմբագրատունը։ Գինն է 65 սանթիմ, փոստի ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով։

ՄԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

ՄԱԽՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմէնիաի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին հետեւեալ գիրքերը որոնց առջեւ նշանակուած գիներին մէջ հաշուուած է նաև ղրկելու փոստի ծախքը։

Ծրարները ապահովագրուած (recommandé-registered) *ստանալ ուզողները պէտք է որ ամէն մէկ ծրարի* (մինչեւ 2 քիլօ) *համար 25 սանթիմ ապահովագրութեան ծախքը վճարեն։*

Արմէնիաի խմբագրատան մէջ ծախու գտնուած գիրքերի մանրամասն ցուցակը հրատարակուած է Արմէնիաի 17րդ շրջանի 38, 39 և 40 թիւերին մէջ։

Այդ թիւերէն յատկապէս աւելի տպած լինելով, պատրաստ ենք ձրիապէս ղրկել անոնց որոնք կը փափաքին մեր գրացուցակներ ունենալ, եթէ գոնէ 50 սանթիմ ղրկելով գիրք ուզեն մեզնէ նախապէս. այդ ուզուած գրքի ծրարին մէջ դրուելով կը ղրկուին գրացուցակներն ալ։

Ամէն երկրի փոստերը, քանի՛ սանթիմի համար ալ լինի, մանաւանդ փոստ կուտան մեզ վճարուելու համար Մարսէյլի մէջ։

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ (1794–1894) ՅՈԲԵԼԻՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայ ազգին մէջ լրագրի սկզբնաւորութեան դարադարձին առթով 1894 թուականին հրատարակուած այս միաձայն գիրքով և լուսատիպ (phototypique) *չքեղ պատկերի մեծութիւնն է 50×35 հարիւրորդամէթր և տպուած է 70×45 հարիւրորդամէթր քարտոնի* (carton) *վրայ այլ և այլ բնագրով։ Մէյմտեղը դրուած է հայ լրագրութեան հիմնադրին, Տ. Յարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեանի, պատկերը և բոլորտիքը՝ 1894ին հայերէն լեզուով հրատարակուող բոլոր լրագիրները, անոնց գրէթէ ամէնքի խմբագրապետների պատկերներովը։*

Գինն է 4 ֆրանք, ճանապարհածախքը մէկտեղ հաշուած. իսկ Պարսկաստանի համար 2 ֆրանք և 50 սանթիմ։

*
* *

Գալէմքեարեան Հ. Գ. — Պատմութիւն հայ լրագրութեան ի սկզբանէ մինչև մեր ժամանակը. Հատոր Ա. 1794–1860։ Մէկ լուսատիպ պատկերով։ Գինն է, ճանապարհածախքովը մէկտեղ, 2 ֆր. և 50 սանթմ.։

Վերոգրեալ թէ՛ պատկերը և թէ՛ գիրքը կարելի է ստանալ Արմէնիաի խմբագրատունէն, արժէքը կանխիկ ղրկելով։

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒ

(Կ. ՊՕԼՍՈՆ ՀԱՅՈՑ ԿԵՍԱՐԻԷՆ ԱՌՆՈՒԱՆ ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ԳՐՔԵՐ ԱԶԼԱՂԱՐԻՊ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած կ՚ներկայացունէ ընտանեկան տխուր պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ անբարոյական մի հայր իւր տպականուած վարքուբարքով որչա՜փ չարիքների պատճառ դարձած է և վերջ։ Վերջոյ ինք ալ իւր որդու ձեռքը սպաննուած և անհետացած է աշխարհէ։ Գին 1 ֆրանք։

ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ (ԶԱՔԱՐԻԱ ՍԹՈՅԱՆՈՎ)

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
ՄԿՐՏՈՒՋ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ
1894

Պուլկարիաի անկախութեան հերոսներէ մէկին, Զաքարիա Սթոյանովի, որ իր ընդունակութեան շնորհով յաջողեցաւ մի լեռնաբնակ գիւղացի հովուի պարզ վիճակէն հեռդհետէ արհեստաւոր, վարժապետ, յեղափոխական գործիչ, խմբագրապետ և վերջապէս ազատ Պուլկարիաի Ազգային ժողովի նախագահ դառնալ խիստ հետաքրքրաշարժ կենսագրութիւնն է, ուր ուշադրութեան արժանի տեղեկութիւններ կան նաև Պուլկարիան Թիւրքի լուծէն ազատելու աշխատող պուլկար հայրենասէր յեղափոխականների գործունէութեանը մասին։ Սկիզբը գրուած է նաև հեղինակին, Բրօֆէսէօր Լուի Լըժէի, և Թարգմանչին միւեւ եղած Թղթակցութիւնը այս գրքի հայերէն թարգմանութեանն առթով։

Հեղինակը շատ իրաւամբ կը գրէ իր յառաջաբանի վերջ թէ «Զարմանք պիտի պատճառէ ինձ եթէ ընթերցողների հետաքրքրութիւնը չարժի պետական մարդ դարձած մի գիւղացիի այս վաւերական պատմութեան վրայ։»

Գինն է փոստի ծախքով մէկտեղ 1 ֆրանգ և 40 սանթիմ։

Տարածելու համար մեծ քանակութեամբ առնողներին 25 % զեղչ կը լինի։

(Պարսկաստանի Հայերին համար 1 ֆրանգ է։

ԺԲ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՆՄՈՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ
ԳՐԱԾ ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրենասիրական ոտանաւորներէ մի քանին ամփոփուած են այս տեսարակի մէջ իբրեւ նմոյշներ զանազան քաղաքներու մէջ և զանազան տպաւորութիւններու տակ իւրաքանչիւր գրած ոտանաւորներին որոնք ժամանակին հրատարակուած չլինելով կորսուած են այժմ։ Այն մի քանի ոտանաւորներ որոնք իբրև նմոյշ ամփոփուած են այս տեսարակի մէջ, ցիր և ցան կը գտնուին Կ. Պոլիս տպագրուած ազգային երգարաններին մէջ՝ որոց վերստին տպագրութիւնն վաղուց արդէն արգիլուած է, և Ասիա և Արմենիա լրագիրներին մէջ։ Նմոյշների մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տրուած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորներ ի՞նչ տպաւորութիւնների տակ ներշնչուելով գրուած են։ Գին 15 սանթիմ։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

Մ. Փորթուգալեանի հրատարակած գիրքերին վրայ մասնաւոր շեշտ կը լինի Պարսկաստանի Հայերին համար որոնց կը ղրկուի փակագծի մէջ նշանակուած գիներուն։

Ա. ՀԱՅ ԴԻՒՑԱԶՆՈՒՀԻ ՄԸ (Սպառած)
Բ. ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻ »
Գ. ՍԱՂՄՈՍ ԻՍՐԱՑԷԼԻ »
Դ. ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՑ ԵՒ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՊՈՒԼՂԱՐ ԱՊՍՏԱՄԲԱՊԵՏԱՑ (Սպառած)
Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ.— »
Զ. ԳԱՄԱՌ ԳԱԹԻՊԱ — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ յեւ այբուբեանց աւարտելուց (Սպառած)
Է. ԼԻՆՋԻ ՕՐԷՆՔԸ ՅԱՃԽԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ. (Սպառած)
Ը. ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՀԱՅԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԴՐՈՒՑԻՆԵՐ (Թիւրքիաի Հայերին և իրենց դրացի ազգերի վրայ վիճակագրական և ցեղաբանական ամփոփ և հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը պարունակէ։ Թիւրքահայաստանի մէջ բնակող այլ և այլ ազգերէ բնակիչների թուին բաղդատական մէկ ցուցակն ալ կցուած է տեսարակին վերջը։) Գին 50 սանթիմ (35 սանթիմ)։
Թ. «ԱՐՄԷՆԻԱ»Ի ՅՈՒՇԱՐԱՐ (Արմենիաի Ա տարեշրջանի Թիւերը այժմ բոլորովին սպառած և միեւնոյն ժամանակ շատերի հետաքրքրութեան առարկայ դարձած լինելով, այդ շրջանի էջ Մ. Փորթուգալեանի գրած առաջնորդող յօդուածներէն դէթ 30ի չափ ամփոփուած են Յուշարարի մէջ որ ութսունեց դիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ)։ (1 ֆրանք)։ 1 ֆր. 40 սանթիմ
Ժ. ՎՐԷԺ (Պուլկարիաի մէջ Թիւրքերի արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց կուտայ թէ Պուլկարներն ի՞նչպիսի միջոցների դիմած են իրենց վրէժ լուծելու համար)։ (15 սանթիմ) ,20 սանթիմ
ԺԱ. ԹՈՄԱՍ ՐՈՅԱՐԻՍ (Յունաստանի մէջ Թիւրքերի արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց կուտայ թէ Յոյներն ի՞նչպիսի միջոցների դիմած են իրենց վրէժ լուծելու համար)։ (0,15սանթիմ) 20 սանթիմ։

ՅՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Le Gérant: François CARRIERE
Marseille. — Imprimerie du Midi